

הצבי והצדק

יו"ל ע"י מוסדות קוסוף בארה"ק
בנשיאות אדמו"ר טליט"א
בני ברק - גבעת זאב

מכון בני שלשים

גליון מס' 104 • שנה ג'

בס"ד • פרשת בראשית-נח תשפ"ד

דברי תורה

מאת ב"ק אדמו"ר טליט"א

את הפסוק בראשית ברא יעמדו או"ה ויגרשוהו מנחלתו, לפיכך הקדים ופתח בפסוק ראשון כדי שכל אדם גם כי אינו בקיא במקרא יוכל להשיב על אתר ולהוכיח את נחלתו מפסוקי בראשית בפתיחת ספר התורה.

ורוח אלקים מרחפת על פני המים.
פירש"י כסא הכבוד עומד באויר ומרחף ע"פ המים כיונה המרחפת על הקן. והוא מגמ' [חגיגה טו:] שנאמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים כיונה שמרחפת על בניה ואינה נוגעת. תמוה ששינה מלשון הגמ' דשם איתא שמרחפת על בניה והוא תיקן המרחפת על הקן. וי"ל דבא לתרץ למה קאמר בגמ' כיונה ולא קאמר כנשר וכדכתיב ב'פ' האזינו [דברים לב יא] כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף ופירש"י אינו מכביד עצמו עליהם אלא מחופף נוגע ואינו נוגע, ולהדיא תניא בתוספתא [חגיגה פ"ב] אמר לו צופה הייתי במעשה בראשית ואין בין מים העליונים למים התחתונים אפילו טפח שנאמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים ואומר כנשר יעיר קנו מה נשר זה טס על גבי קינו נוגע ואינו נוגע כך אין בין מים העליונים למים התחתונים אפילו טפח. וכן הוא גם ירושלמי [חגיגה פ"ב ה"א] נאמר כאן ריחוף ונאמר להלן כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף מה ריחוף שנאמר להלן נוגע ואינו נוגע אף ריחוף שנאמר כאן נוגע ואינו נוגע. ובתיקונים מזהיר חדש איתא והאי נשרא עילאה אתמר בה כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף הה"ד ורוח אלהים מרחפת על פני המים דאינון שבעין אנפין דאורייתא.

ונראה לומר, דיש ב' מיני ריחוף א' על הקן ביצים בטרם יצאו הגוזלים, ב' ריחוף על הגוזלים בקן, והנה מ"ש ב'פ' האזינו כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף מדבר כשיש גוזלים בקן, אבל לפירש"י כאן רוח אלקים היינו כסא הכבוד, וכסא הכבוד נברא קודם בריאת העולם כמבואר בגמ' [פסחים נד.] כמו"ש נכון כסאך מאז [תהלים צג ב], ולכן לא פירש כיונה המרחפת על בניה כדאיתא בגמ' משום דא"כ למה לא אמר בגמ' שהוא מרחף כענין הנשר, אלא ע"כ

לע"ז והם תחת ממשלת רה"ב וס"מ זה מימין וזה משמאל עדיין היו עולים ושואלים חלקם ושפעים משורשם שבקדושה, והיה להם מהלך ושביל וניצוץ נמשך מן הקדושה אל הקליפות, והוא הנחיר, וכשבא הקב"ה לברר חלקו ונחלתו שהם בני ישראל מבין שאר האומות וליתן להם את התורה, רצה לטהר כל הקדושה שלא יהיה לעשו וישמעאל שום חלק בה כלל ועיקר, ולכן בא לשעיר ובא לפארן כדי שהם מעצמם ידחו ויפקירו את צד הקדושה שבהם ויסתלקו לגמרי מעליהם, ותשאר השכינה הקדושה וניצוצותיה על ישראל לבדם בקדושה ע"כ.

וז"ש לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה שהיא מצוה ראשונה, אבל אז היו אומות העולם פתוחין פה לומר שגם להם חלק וניצוץ בתורה בזכות אבותיהם, לכן הוצרך לספר השתלשלות תולדות אברהם יצחק ישמעאל ועשו ואיך נפרדו הם מעל ישראל ומיאנו בקבלת התורה והפקירו חלקם. וזהו כח מעשיו וכו' לתת להם נחלת גויים, היינו נחלתם וניצוצות שהיו בהם ינתנו לישראל ולא יהיה לאו"ה חלק בתורתנו הקדושה.

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. פירש"י אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה למה שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. הנה נתן טעם נפלא לפתיחת התורה כדי להודיע זכותם של ישראל בארץ ישראל, אבל עדיין תקשי למה פתח בזה, אכתי הוי ליה לפתוח בהחודש הזה למה למה שהיא מצוה ראשונה וכו' ואח"כ יספר בראשית ברא וכו' כח מעשיו הגיד לעמו. י"ל בצחות לאו כל איש ישראל בקי בפרשיות התורה ובפסוקיה, התורה הק' ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, ועד שימצא

פרשת בראשית

בראשית ברא אלקים וגו'. בתרגום ירושלמי ובזוה"ק תרגום בראשית בחכמה. מה ענין חכמה לכאן, י"ל עפ"מ"ש אאמו"ר ז"ל על מ"ש חז"ל [שבת קיז:] דתקיעת שופר ורדיית הפת חכמה ואינה מלאכה, מאי חכמה, תקי"ש נקראת חק כמו"ש תקעו בחודש שופר וכו' כי חק לישראל הוא [תהלים פא ה], ובגמ' אמרו [בצה"ט] חק לישראל דמזוני, הרי דע"י השופר מעוררים את שפע הפרנסה, ובגמ' [תענית ה:] איתא בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא, אמרי היכי נעביד ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר אלא ליבעי רחמי אמותנא וכפנא ניסבול, אמר להו רבי שמואל בר נחמני ניבעי רחמי אכפנא דכי ייבי רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. נמצא דע"י תפלה אחת הרויחו ב' דברים שהם חיים וגם מזוני, זו היא חכמה שע"י תפלה אחת פעלו להרויח ב' דברים, לכן נקרא שופר חכמה דמעורר מזוני וממילא זוכים גם לחיים עכ"ד.

ואולי זה נרמז במה שכרכו חז"ל ב' הדברים יחדיו תקיעת שופר היינו חכמה ורדיית הפת היינו פרנסה להם לכל בשר. ולפי"ז י"ל הנה כאן עיקר כונת הכתוב בראשית וכו' לספר מעשי הבריאה, אבל פירש"י דפתח בזה משום כח מעשיו הגיד לעמו שאם יאמרו וכו', הרי הרויח הכתוב בראשית ברא וכו' ב' דברים, א' סיפור בריאת העולם ב' הבליע בכתוב גם מתנת הארץ הטובה לבני ישראל הרי זו היא אכן חכמה.

בראשית ברא. פירש"י לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה למה למה שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, י"ל עפ"מ"ש בזוה"ק פ' בלק [קצ"ב ע"ב] וזרם משעיר למו, משעיר ממש נפק נהורא לישראל וכו'. וכתב הרמ"ק באור יקר ינוקא [ש"ט ס' ו' כרך יד קנ] כי מעת שבאו האבות ונעשו מרכבה אברהם לחסד יצחק לגבורה, נאחזו בזכותם ישמעאל מצד החסד עשו מצד הגבורה, וכשיצאו הם ובניהם לתרבות רעה ונשתמדו

משום שהנשר מרחף על גוזלים בקינו כמו"ש על גוזליו ירחף, ואילו כסא הכבוד אינו כן אלא היה מרחף עוד בטרם כל יציר נברא, והדגמה מן היונה שמרחפת על הקן בטרם יצאו אפרוחים, לכן נדמית היונה אל כסא הכבוד ורוח אלקים.

יהי אור ויהי אור. בדעת זקנים לבעה"ת נתן טעם למה לא כתב ויהי כן כמו"ש בכל הנבראים, וכן הקשה הרמב"ן, ותייך לפי שלא עמד האור בתכונה הזאת כל הימים כשאר מעשה בראשית, וכונתו שהרי אח"כ ביום רביעי נגזר אור זה כמו"ש חז"ל. ועדיין קשה דהלא לשעתו מכאן עד יום ד' נשאר האור הגדול בתכונה הזאת והל"ל ויהי כן, ונראה לומר בלחישת עפ"מ"ש במדרש [ויק"ר פ"א ז'] ר' שמעון בן יהוצדק שאל לר' שמואל בר נחמן בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מהיכן אורה יצא לעולם, אמר לו נתעטף הקב"ה כשלמה והבהיק כל העולם כולו מזיו הדרו וכו'. שנאמר עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה [תהלים קד]. ולפי"ז יש לפרש ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור, פירוש ויהי אור היינו כביכול עצמותו ב"ה היה לאור והבהיק כל העולם מזיו הדרו.

ויאמר אלקים יהי אור וגו'. חמש פעמים כתיב אור בפסוקי יום ראשון דמעשה בראשית, כנגד חמשה חומשי תורה, תורה אור. ולכן מצינו שבחמשה חומשי תורה נרמזין מעשי המנורה, כמו שהביא הרמ"א בס' תורת העולה [ח"א פט"ז], ספר בראשית מתחיל בפסוק אשר בו שבעה תיבות, נגד שבעה נרות, שמות י"א תיבות נגד י"א כפתורים, ויקרא תשעה תיבות נגד ט' פרחים, במדבר י"ז תיבות נגד גובהה של מנורה שהיא י"ז טפחים ומשהו דברים כ"ב נגד כ"ב גביעים, ונרמז בפסוק פתח דבריק יאיר מבין פתיים [תהלים קיט קל].

ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ. מה ענין רביצה כאן, ו"ל מלשון תרביצא ולימוד כמו"ש בגמ' [מנחות פב:] ובתרביצא אמור פירש"י בבית המדרש שמרביצים בו התורה אמרו, היצה"ר יושב לפתח אדם משעה שבה לפתח העולם ומרביץ בו לימוד דרך חטאת. כמו שפרש"י [פסוק כא] מנערי - מנערי כתיב משננער לצאת ממעי אמו נתן בו יצר הרע.

ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן. מבואר בשער הגלגולים [הקדמה לו] וז"ל פסוק כי שבעת יקם קין, יק"ם ר"ת יתרו, קין, קרח, מצרי. כי נפש קין להיותה נפש נאחזה בזוהמת הנפש מאד וגבר הרע שבה על הטוב שבה ונתגלגלה במצרי שהיה גוי. ומשה שהוא הבל רצה לתקנו על ידי שהרגו בשם המפורש שם בן מ"ב והוברר הארץ שבה והעלהו לבחי' הטוב שבה לא הקדושה וזעזע כנסתו ביתרו שהיה גוי ועי"כ נתייגר גם הוא ביום שהרג את המצרי ע"כ. יש ליתן רמז ויצא קין מלפני ה' ר"ת קין מ'צרי יתרו שנתקנו ע"י שם המפורש, וזהו ויצא קין מלפני ה'.

ויהיו כל ימי אדם אשר חי תשע מאות שנה ושלושים שנה וימת. שנותיו של אדם הראשון תתק"ל, ואיתא בספח"ק שהוא בגימ' כ"ל הנשמ"ה תהל"ל י"ה, ויש לבאר הרמז כי אדה"ר היה נשמה הכוללת כל הנשמות, לפיכך נרמזו שנותיו בפסוק 'כל הנשמה' וכו'.

תשע מאות ושלושים שנה. מנין תתק"ל עולה בגימ' כמנין הכתוב ויאמר ה' אלקים ל"א טו"ב היות"ה האדם' לבד", אולי נרמז כאן שחיה אשתו חיתה גם היא כמנין הזה וזה ועד מותו לא היה לבדו, כי בדברי חז"ל לא מצינו מנין שנות חייה.

וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום.

בגמ' [קידושין ל:] תנו רבנן קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו אמר רב יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר רק רע כל היום. צ"ב מהו הלשון מתחדש אטו דברי תורה יש בידו שצריכים להיות כחדשים בכל יום.

ו"ל עפ"י מה שנתבאר אצלנו בפ' לך לך [ג] עה"פ הלא כל הארץ וכו' ביאור מ"ש חז"ל [סוכה נב.] כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, אמר רבי יצחק יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום. וצ"ב למה באמת כל הגדול מחבירו יצרו גדול, ולמה מתגבר עליו בכל יום ולא די במה שהסית מתולד שלשום, אך ו"ל הנה היצה"ר כשבא להסית לעבירה, כתלמיד חכם נדמה לו, ומביא ראיות לדבריו מכל הש"ס, והנה אדם העוסק בתורה לומד ויודע בכל יום יותר ויותר, והיצה"ר לעומתו ג"כ גדל כי יכול להביא לו היום ראיות לדבריו ממה שלא ידע האדם תמול ושלשום, תמול היה בקי רק במקרא והיום גם במשנה וכן בכל יום עזה"ד, נמצא שכלל שגדול יותר בלימודיו יצרו הולך וגדל כנגדו, וז"ש כל הגדול וכו' יצרו גדול הימנו, וז"ש מתגבר עליו כל יום ע"ד הנ"ל. וכמו כן יש לפרש מתחדש עליו כל יום, כי כבר הביא כל ראיותיו והאדם דוחה אותו וסותר דבריו, ע"כ הוא מתחכם ומחדש חידושים בהלכה להתיר את האסור ע"י פלפול וסברא ולעת הצורך גם מספרי חסידות חידושים שלא שמעת אוזן וכו', וזהו שאמר יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום.

פרשית נח

אלה תולדות נח נח איש צדיק היה בדורותיו. פירש"י הואיל והזכירו סיפר בשבחו שנאמר זכר צדיק לברכה. צ"ב הן לעיל בסוף פ' בראשית נזכר נח בשמו כמו"ש ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו וכו' ושם לא סיפר בשבחו, וכן להלן כמה וכמה צדיקים נזכרו תורה ולא מצינו שסיפר בשבחו. ועוד קשה דבגמ' [יומא לה.] אמרו מנא הא מילתא דאמור רבנן זכר צדיק לברכה אמר ליה דהא כתיב זכר צדיק לברכה, מדאורייתא מנא לן דכתיב וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עשה וכתבי ואברהם היו יחיה לגוי גדול ועצום וכו', למה לא הביא ראיא מנח איש צדיק תמים שהוא מוקדם בתורה.

ו"ל עפ"י מ"ש רמב"ן [בראשית יח] ואברהם היו יחיה וכו', והנכון כי השם יתברך דיבר בכבוד אברהם אמר הנה הוא עתיד להיות לגוי גדול ועצום ויהיה זכרו בזרעו ובכל גויי הארץ לברכה, לכן לא אכסה ממנו, כי יאמרו הדורות הבאים איך כיסה ממנו או איך נאכזה הצדיק על שכניו החונים עליו ולא ריחם ולא התפלל עליהם כלל ע"כ. לפי דבריו מובן דמה שסיפר בשבחו של אברהם היה לצורך סיבה משום מה יאמרו הדורות הבאים וכו', ומכאן למדנו דהטעם שראוי להזכיר צדיק לברכה הוא לפעמים כדי להצדיק את מעשיו שלא יהיו תמוהים, אבל כאן אצל נח לא היה צורך בזה, ומה שזכה להנצל מן המבול מפורש אח"כ בא אתה וכו' אל התבה כי אותן ראיתי צדיק וגו'.

נמצא שבתחילת הפרשה הוא ענין מיוחד בלא סיבה אלא מאחר שעלה זכרוננו לפני ה' סיפר בשבחו, ואולי הוא כענין הזכרת הצדיקים וסיפור שבחם ביום השנה לפטירתם כמו"ש רש"י בגמ' [יבמות קכב.] ד"ה תלתא ריגלי ובתשובת הגאונים מצאתי כל הנך ריגלי דאמוראי היינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו ומדי שנה בשנה כשגביע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל שמעיה ובאים על קברו עם שאר העם להושיב ישיבה שם. וכאן שסיפר הכתוב על תולדות ימי חייו של

נח, כיון שעלה זכרוננו סיפר בשבחו.

נח איש צדיק תמים היה בדורותיו. למה כתב איש, פשיטא, ו"ל ע"ד שכתבתי בפ' מקץ עה"פ הנאמר ביוסף [בראשית מא לח], הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בן מאי 'כזה', וביארנו, כזה שהוא גם איש בין אנשים וגם רוח אלקים בו, כזה לא נמצא. והכא נמי זה שבחו של נח שהיה 'איש' וגם צדיק תמים כמו"ש במדרש נוח לעליונים ונוח לתחתונים.

צדיק תמים היה בדורותיו. בס' תו"ת [אות ט"ו] כתב דמסדר התפלה למוסף דר"ה כפי הנראה הכריע כמ"ד בדורותיו לגנאי, שכן כתב שם וגם את נח באהבה זכרת ותפקדו בדבר ישועה ורחמים בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רוע מעלליהם על כן זכרנו בא לפניך, והלשון 'על כן' אינו מבואר על מה סובב ונמשך, אמנם אם מכוין להדרשא בדורותיו לגנאי יתפרש הלשון, וענינו שנה בזכות עצמו לא היה כדאי להפקד בדבר ישועה ורק כשזכר הקב"ה מעשיהם הרעים של אנשי דורו זכר אותו לטובה שלעומתם היה צדיק, ומוסב לפי"ז הלשון על כן אל מ"ש מפני רוע מעלליהם ע"כ. והנה פירוש זה הוא מפורש בדברי אבודרהם בסדר זכרונות לר"ה וז"ל, וזהו מפני רוע מעלליהם שהיו משחיתים את דרכם על הארץ על שהיה נח צדיק ביניהם בא זכרוננו לפניך וכו' ע"כ.

ונ"ל להוסיף ביאור אחר, ואין צורך לדרשו לגנאי בתפלת יום הדין, עפ"מ"ש במדרש [ב"ר פכ"ט א'] אפילו נח שנשתייר מהן לא היה כדאי אלא שמצא חן בעיני ה' שנאמר ונח מצא חן בעיני ה'. הרי שהיה לנח נשיאות חן ביחוד בעיני ה', הי"ת אהבו אהבה שאינה תלויה בדבר, וז"ש בתפלה וגם את נח 'באהבה' זכרת היינו כי אהבו ד' וכו', 'על כן' פי' לפי שאהבת אותו על כן זכרנו בא לפניך, ומעתה אנחנו תפלה להי"ת שגם לנו באהבה שאהבת אותנו יעלה זכרוננו לטובה.

צדיק תמים היה בדורותיו. ס"ת מקו"ה, בספר אמרי קדוש להרה"ק ר' אורי מסטרעליסק זיע"א כתב בזה"ל אלה תולדות נח שהיה רגיל לטבול עצמו במקוה מים מ' סאה, נח איש צדיק תמים היה בדורותיו פי' אפילו על הרהור קל טבל עצמו עכ"ד. צ"ב איזה הרהור היה לו לנח ח"ו צדיק תמים שהוצרך לטבול במקוה. ו"ל עפ"מ"ש בזה"ק [פ' נח ס"ט ע"ב] עה"פ ויעל עולות במזבח, ויבן נח מזבח דא איהו מזבח דאקריב ביה אדם קדמאה, נח אמאי קריב עולה דהא עולה לא סלקא אלא בגין הרהורא ורעותא דלבא ונח במה חב, אלא נח הרהר ואמר הא קב"ה גזר דינא על עלמא דיתחבר, דילמא בגין דשזיב לי כל זכותא פקע לי ולא ישתביר לי זכו בעלמא, מיד ויבן נח מזבח לה'. הרי שמצינו לו הרהור כל שהוא, ואפילו על הרהור קל כזה טבל במקוה.

נח איש צדיק תמים היה בדורותיו. מובא לעיל בשם הרה"ק מסטרעליסק צדי"ק תמ"ם הי"ה בדורותיו ס"ת מקו"ה, יש לומר כי כל ענין המבול היה בחינת מקוה טהרה להטביל את כל העולם לטהרו מזוהמת החטאים.

את האלקים התהלך נח. מה טיבה של הליכה היא זו להיכן הלך, יש לפרש הליכה לשון עמל בתורה, כמו"ש בפ' אם בחוקותי תלכו [ויקרא ג] פירש"י תלכו שתהיו עמלים בתורה, ונח למד תורה כמו שפירש"י עה"פ מכל הבהמה הטהורה וכו' בלמדו שלמד נח תורה. נח עמל בתורה וכן דבק באלקיו.

את האלהים התהלך נח. צ"ב לשון את

פרשת בראשית

בראשית ברא אלקים וכו'. ברש"י ז"ל אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני כמ"ש רז"ל בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקרא ראשית תבואתה, ע"כ.

נראה לומר, עפ"י מש"כ בלקוטי תורה מהאר"י ז"ל בתחלת פרשה זו, וז"ל, בראשית, לא דברה תורה באצילות אלא בבריאה, ע"כ התורה נקראת תורת הבריאה, וע"כ התחילה התורה בב' כי הא' היא ראשונה רומז לאצילות והב' היא שניה רומז לבריאה שהוא עולם השני, וגם א' תחלת תיבת אצילות וב' תחלת בריאה, גם ידוע דאמא מקננא בכורסייא, וע"כ התחילה בב' דהיינו ר"ת בינה, עכ"ל. וידוע מספח"ק (שער הגלגולים הקדמה יז) שד' חלקי התורה, פרד"ס הם כנגד ד' עולמות אבי"ע, פשט כנגד עשיה, רמז כנגד יצירה, דרוש כנגד בריאה, סוד כנגד אצילות.

וזהו מה שבאר רש"י הק' לרמז לנו, אין המקרא הזה, היינו התורה 'אומר' מעולם האצילות, כטעם כלם בחכמה עשית, חכמה אומ"ר בינה עושה, (ראה בסידור אריז"ל בברכת יוצר), אלא דרשוני, היינו מעולם הבריאה שכנגדה חלק הדרוש כנ"ל. (אור מלא)

וירא אלקים את האור כי טוב. הגם דהפסוק נדרש בפרד"ס עכ"ז יש לומר ג"כ רמז נכון, וירא אלקים כי טוב"ב ע"ד טוב עין הוא יברך (משלי כב ט), מי שהוא טוב ראייתו בעיניו הוא לברכה משא"כ בהיפך ח"ו ראייתו וכו', וכביכול הש"י שהוא טוב הגמור הוא הסתכל במעשי ידיו בכדי שתשרה עליהן הברכה וז"ש וירא אלקים נסתכל במעשיו ומפרש הכתוב הטעם כי טוב כי הוא הטוב ית"ש. (לקוטי מרז"א)

בראשית ברא אלוקים - טפחא. רמז לכתוב (ישעיה מ"ח) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחא שמים. (תפוחי חיים - טעמי המקרא)

ואת הארץ - סוף פסוק. רמז למה שאיתא במדרש הארץ שהכל רצין אחריה, כמו שכתוב והכל

האלקים, את הוא לשון צותא וחיבור, וכי היאך אפשר להתהלך עמו כביכול, ועוד למה הזכיר שם אלקים ולא שם הוי"ה כטעם תמים תהיה עם הוי"ה. וי"ל עפ"י ש"ה הגה"צ מו"ה מנחם ווייס זצ"ל דומ"ץ מונקאטש בס' עמודי אש לבית יוסף פ' ויצא עה"פ שנאמר בפ' וירא [בראשית כד טז] וירא והנה גמלים באים, וז"ל, שמעתי מפי דודי אדמו"ר הגאון הקדוש צדיק נסתר מרן אהרן הלברשטאם זצקללה"ה אבד"ק צאנו בהאושפיזא של יצחק, לדייק על הפסוק דכתיב ששאלה רבקה לאליעזר מי האיש הזה ההולך בשדה לקראתינו, שהיה צריך לכתוב מי זה האיש הבא לקראתינו, והולך משמע שהולך למקום אחר ולא להבא לקראתו, ופירש אדמו"ר הקדוש זצ"ל דהנה נודע דיצחק אע"ה הוא מדת גבורה שהוא מדת הדין דינא קשיא, ורבקה שהיתה בת בתואל היתה ג"כ מדתה מדת הדין דינא רפא, והחילוק מן דינא קשיא לדינא רפא הוא, שדינא קשיא לוקחים עליהם כל מדת הדין למען לכל שאר בני תבל תתנהג ברחמים כדרך הצדיקים הקדושים שלקחו עליהם כל מדת הדין, כנודע ממה שפירשו על אך טוב לישראל וכו' [תהלים עג א] אימתי טוב לישראל אלקים לבני לבב, אם הבני לבב מקבלים על עצמם כל מדת הדין. ודינא רפא לא כן הוא רק שלוקחים להם מדת הדין ומעוררים הדין על כל באי תבל, וזאת היתה מדת רבקה טרם באה ליצחק, ולזאת שאלה רבקה לאליעזר מי האיש הזה ההולך ג"כ במדה שלי היינו מדת הדין, אבל לקראתינו כנגדי הפך ממדתי שהוא מקבל כל הדין על עצמו ואני לא כן עמדי שאני מעורר דין על אחרים, ע"ז השיב אליעזר הוא אדוני אשר מדתו גדולה כי הוא סובל הדין עבור כל העולם למען ידונו ברחמים, וכמו שמצינו ביצחק אע"ה שלעתיד יאמר להקב"ה פלא עלי ופלא עליך ואם תמצי לומר כולם עלי הא קריבתי נפשי קמך וכו' [שבת פט:] עכ"ד.

ולפי"ז יש לבאר מ"ש את האלקים התהלך, כלומר הלך עם מדת הדין בעולם ולא לקח על עצמו את הדינים לבטלם מכל העולם, ולכן בא המבול והחריב את העולם, ולכן המעיטו חז"ל בחשיבותו על שלא התפלל על בני דורו ולא נהג במדת יצחק אבינו.

קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס. פירש"י כל מקום שאתה מוצא זנות וע"ז אנדרלמוסאי באה לעולם והורגת טובים ורעים. הקשה בס' תו"ת לכאורה צ"ע, דא כפי המבואר בכל הפרשה היה אז כל העולם במדרגת רשעים וכמש"כ כי השחית כל בשר ולא היו טובים כלל, ונראה לישב דהכונה על בעלי חיים שלא היו עושים בזדון אלא אנוסים היו ע"י הרשעים כמבואר בגמ' [סנהדרין קה] אמר רבי יוחנן מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה והכל על אדם ואדם על הכל.

שב אל העפר, וכן אדם יסודו מעפר וסופו לעפר כלומר לארץ. (שם)

והארץ היה תהו ובהו - רביעי. רמז לארבע יסודות אש רוח מים עפר שמהם נבראת הארץ. (שם)

פרשת נח

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים וגו'. פ' מתולדותיו נוכל לדעת שהיה צדיק תמים. וקשה לכאורה הלא מצינו בני חיי ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא. ופי' אאמו"ר זצ"ל בספרו שארית יעקב על התורה כי אמנם אם יהיו לאדם בנים או לא זה תליא במזלא אולם כיצד יהיו הבנים זה תליא בזכותא ובכח צדקת האבות, וזה הכוונה אלה תולדות נח היינו מזה שהיו לו תולדות צדיקים מזה נודע שנח היה איש צדיק תמים בדורותיו. (אשיב אברהם)

צהר תעשה לתבה וגו'. ירמז לג' חלקי התשובה תשובה תפלה צדקה שתעביר רוע הגזירה. ובצדי"ק ירמז צדק"ה, וצדי"ק לעשות יחוד כד"א וחטאך בצדקה פרוק (דניאל ד כח) ויהיה קשור בצדיק, ונאריך במ"א בעז"ה, ובה' של צהר לתשובה כדאיתא בזוה"ק תש"ב ה' (זוה"ק ח"ג קכ"ב ע"א) ליחידה עם דודה, ור"ש ירמז לתפלה כטעם תחנונים ידבר ר"ש (משלי יח כג) תפלה לעני המבואר במ"א דרכי התפלה הרצויה, ואל אמה תכלנה מלמעלה שתביא לאחדות אחד כל ההדרגות שלא יבקשו חשבונות רבים, ופתח התיבה בצידה תשים ירמז על דברי רז"ל מאי טעמא תלוי כרעא דה' יכנס דרך מעלה (מנחות כט) ויבואר במ"א בעז"ה פתחי התשובה (בית ישראל - זידיטשוב)

צהר תעשה לתבה וגו' ופתח התבה בצדה תשים וגו'. כבר מבואר בדברינו בשם התיקונים, דתבת נח מורה על התשובה. והנה במנחות (כ"ט ע"ב) אמרו רז"ל ומפני מה נברא העולם הזה בה' מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא ומ"ט תלוי כרעיה דאי הדר בתשובה מעיילי ליה וליעייל בהך לא מסתייעא מלתא, ועיי"ש בפירש"י ז"ל וזהו ופתח התבה בצדה תשים ודוק. (בני שלשים)

דרוש לפרשת בראשית מספח"ק עטרת צבי

הנה נראה מדברי הזהר (בראשית כו ע"ב) שקין והבל נולדו לאחר החטא וכן מבואר בזהר פ' נח דף ס' ע"ב ודף ס"א ע"א שלאחר שנגרש מג"ע הוליד קין והבל, וכן נראה משמעות פשטא דקרא והאדם ידע את חוה אשתו אחר סיפור מעשה החטא, אמנם מדברי הגמרא פרק אחד דיני ממונות [סנהדרין לה:] אמרו שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה (ובתקון ס"ט ק"א אומר ירדו שבעה וכו') ומשם תראה כי דברינו בסיוד האמת) נראה להדיא שנולדו קין והבל קודם החטא, והמק"מ אומר שהזהר חולק עם הגמרא עיי"ש, אבל בידינו כלל מונח מן רבינו שלא לומר בתלמוד אגדות חלוקות הן, אמנם נלפע"ד שלא מוזכר בגמרא קין והבל אבל אמר סתם וירדו ארבעה, ונוכל לומר שבאמת בדיקות שורש החטא היה שנזדווג בע"ש כנ"ל בדברי האר"י ז"ל והוא היה בשעה שמינית במאמר חז"ל והולידו אז שרש נשמת קין והבל שני נשמות גדולות כקורות מפולשין מסוף העולם ועד סופו אשר שרשם מן החו"ג דא"א ומן רום המעלות והמ"י כמבואר באורך ורחב וקומה בספר הגלגולים ובלק"ת פ' זו דרושים עמוקים מני ים, אשר בהם כל נשמות הצדיקים אשר היו וההיום ואשר עתידין להיות כידוע לעוסק בדברי רבינו, אמנם החטא העצמי היה שאכל מן עה"ד טו"ר כמשמעו וכמדרשו בדברי חז"ל אשר כלם הם דברי אלקים חיים כאשר ביארם רז"ל בס' הנ"ל ובלק"ת ומיחדם אחד לאחד בענין פגם אדה"ר, ועצם סרחון החטא היה בשעה עשירית ובי"א נידון ובי"ב נטרד כדברי הגמ', ולאחר החטא נולדו קין והבל בלבושם הגשמיים וכמבואר בזהר לקמן דף נ"ד [ע"א] רבי אלעזר אמר בשעתא דאטיל נחש ההוא וזהאמ וכו' וכך אשתמש עמה אדם אולידת תרין בני קין וכו' ותד מסטרא דאדם והוי דמי הב' בדיוקנא דלעילא וקין בדיוקנא דלתא וכו' עיי"ש, וז"ש גם בכאן תרין אתו עלא דחיה, ונמצינו למידין שהסרחון וחטאו של אדה"ר בשעה י' מן היום היה ע"ד עבירה גוררת עבירה על שהזדווג בתחלה בע"ש ולא המתין בזווג על שבת ואז היה נתקנים כל העולמות וכמבואר שם בשער ר"ה, הגם שהיה חטא קלוש ולא נתכוין לדבר עבירה כי בודאי היה לו אז כוונת הזווג בגן עדן ויצה"ר לא היה בו ובודאי כוונתו לדבר מצוה היה כאשר מדרך המשתוקק ורץ לדבר מצוה לעשותה בזריזות במהירות, אמנם היה שלא בזמנו ושלא בעונתו ודבר בעתו מה טוב, והיה החטא הזה דומה לשבירת ז' מלכין אשר מלכו בארץ אדם כי לא בא והופיע העת רצון כדאיתא במדרש [ב"ר פ"ט ב'] על פסוק את הכל עשה יפה בעתו א"ר אבוהו בעונתה נברא העולם וכו' מלמד שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן ונאמ' עליהם אשר קמטו בלא עת. והמ"י.

ובזה תבין שהזהר אינו חולק עם הגמרא, כי ודאי זוג אדה"ר בע"ש זו גרם שחטא אה"כ בעה"ד טו"ר, אמנם ראה מ"ש בפע"ח שער ר"ה פ"ד וכן במחברת הקודש שם בראש השער הנ"ל וז"ל, ואמנם ר"ה של בריאת העולם היה יום ו' ואם היה אדה"ר ממתינ עד יום השבת אז היו כל העולמות נתקנים כתיקון אך לפי שחטאו אדם וחוה והיה בא נחש על חוה כנודע מזהר קודם ששמשו מטותיהם כי לכך יצאו קין והבל מעורבים טוב ורע.

דברי תורה אשר השימיע ב"ק אדמו"ר שליט"א ביום שימחת תורה בעת נעילת החג בבית מדרשינו

בנוסח ה'רשות לחתן תורה' לאחר כל השבחים והתוארים על החתן תורה כתוב לתקפו למסכן לתמכו ברוח נשברה, וצריך להבין מה מעלה היא זו ולמה נצרך שיהיה לו רוח נשברה.

ועוד נקדים בקריאת היום בסוף וזאת הברכה 'אשר עשה משה לעיני כל ישראל', כתב רש"י זה שבירת הלוחות, וגם זה צ"ב וכי לא מצינו נגבורתו ומעלתו של מרע"ה יותר משבירת הלוחות, והלא הוריד לנו המן והגיו לנו את השליו וקרע לנו את הים וכו'.

ונראה לומר דהתורה רצתה ללמדנו יסוד גדול בעבודת ה', אשר לפעמים נראה לאדם תימה למה בשיא הצלחתו ועלייתו בתורה ועבודה הוא נכשל לפעמים עד כדי כך שבא למשבר ונראה לו שאין עבודתו רצויה וכדו', והוא אינו מבין שאדרבה מזה גופא שהוא צריך להתמודד עם הקושי זה יצמיח לו ישועה, וכדאיתא בס' על הפ' עת צרה היא ליעקב וממנה יוושע, דדוקא ע"כ הצרה בא הישועה, וכן מצינו הרבה גדולי עולם שלא צמחו עד שבא לידם משבר גדול וע"כ זה נתעלה, וזה היה גדלותו של מרע"ה שהוא ידע את השעה מתי צריך לעשות משבר לעם ישראל ולשבר את הלוחות, ובאמת איתא בחז"ל ובספח"ק שכל דרך לימוד התורה שיש לנו כהיום הוא ע"י שבירת הלוחות, וזהו בחי' גבוהה יותר מקודם השבירה, וכן איתא בגמ' לוחות אחרונות לא שלטו בהם עין הרע ונשארו קיימים לעד.

וע"פ הנ"ל אפשר לומר שזה המעלה ב'רוח נשברה' שהאיש החכם הוא יודע מתי צריך להשתמש ב'רוח נשברה' ואיך להשתמש בו באופן הנכון שיביא לתועלת לעבודת ה' ולא להיפך ח"ו.

וכן אפשר לומר עפ"י בלידת כל אדם נקראת היולדת 'יושבת על המשבר' כי הוא עובר מעולם לעולם.

מדור לשון תורה

מתוך ספר 'לשון תורה' על כלל לשונות בתורה
מאת ב"ק אדמו"ר שליט"א

פרשת בראשית

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נַתַּתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע וְרֶבֶן בַּחַי, וְזֶה שִׁכְתוֹב הֵנָּה נִתַּתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע, הַתְּבוּאָה הַמְּחֻבֶּרֶת לְקִרְקַע שֶׁהִיא מֵאֵכָל בְּנֵי אָדָם יִקְרְאוּהָ הַכְּתוּב שֶׁזֶרַע זֶרַע, וְהָעֵשֶׂב שֶׁהוּא מֵאֵכָל הַבְּהֵמָה יִקְרָא חֲצִיר וִירֵק דְּשָׁא עֵשֶׂב. וְהַזִּכְרִי בְּכָאן זֶרַע וְלֹא מִזְרִיעַ זֶרַע כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר בְּבְרִיאָתוֹ בְּיוֹם שְׁלִישִׁי (א' "א) תִּדְשֵׁא הָאֶרֶץ דְּשָׁא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע, לִפִּי שֶׁהָעֵשֶׂב מוֹצִיא הַזֶּרַע וּמוֹזְרִיעוֹ וְאֵין הוּא בַּעֲצָמוֹ חוֹזֵר זֶרַע, וּמִפְּנֵי זֶה הִזְכִּיר בְּכָאן זֶרַע זֶרַע כְּאֵדָם שֶׁהוּא זֶרַע זֶרַע כִּדִּי שִׁיקְנָה זֶרַע אַחֵר כִּיּוֹצֵא בּוֹ. וְבֹא לִמֹּר שֶׁהִקְבִּי"ה נָתַן בְּמִזְמוֹנֵה הַכַּח הַמְּמִיר עַל שְׁלֻמוֹת, וְיִהְיֶה מַחֲלִיף מִשְׁמַשְׁנֵה בְּגוֹפֹה מִה שֶׁנִּחְסַר מִמֶּנּוּ כִּיּוֹצֵא בּוֹ וּבְצוּרָתוֹ וּבְמִדּוֹתָיו, וּבִרְכָּה זוֹ הִיא בְּמִזְמוֹנֵה שֶׁל אָדָם הָרָאוּשׁוֹן קוֹדֵם שִׁחְטָא, וְהַכַּח הַזֶּה הוּא עֲתִיד שִׁתְּגַבֵּר בְּאֵדָם לַעֲתִיד לְבֹא וּיְחַזֵּר לְמִנְהֻגוֹ הָרָאוּשׁוֹן.

פרשת נח

וַיֹּאמֶר אֱרֹד נִנְעֵן עַבְדְּ עֲבָדִים יִהְיֶה לְאַחִיו: תְּרוּגֹם אוֹנֶקְלוֹס, עַבְד פֶּלַח עַבְדִּין הִי לְאַחֻוִי. אֲבָן עֶזְרָא, טַעְמוֹ כְּאֵדָם הָעֲבָדִים. מִדְרַשׁ [ב"ר פל"ז], א"ר בְּרַכְיָה הִרְבָּה צַעַר נִצְטַעַר נַח בְּתִיבָה שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֶּן קָטָן שִׁישְׁמִשְׁנֵה, אֲמַר לְכַשְׁאֲצָא אֵין מַעֲמִיד לִי בֶן קָטָן שִׁישְׁמִשְׁנֵה, כִּיּוֹן שֶׁעָשָׂה לוֹ חֵם אוֹתוֹ מַעֲשָׂה, אֲמַר אַתָּה מִנְעָה אוֹתִי מִלְּהַעֲמִיד לִי בֶן קָטָן שִׁישְׁמִשְׁנֵה, לִפְיָךְ יִהְיֶה אוֹתוֹ הָאִישׁ עַבְד לְאַחִיו שֶׁהֵן עַבְדִּים שְׁלִי. וְזֶה (ח"א) ע"ג ע"א, וְעַל דָּא כְּתִיב וַיֹּאמֶר אֱרֹד נִנְעֵן עַבְדִּים יִהְיֶה לְאַחִיו, דְּאִיהוּ אִייתִי לוֹטִין עַל עֲלָמָא, וּבְנַחֲשׁ מִה כְּתִיב אֱרֹד אַתָּה מְכַל הַבְּהֵמָה, הִינֵּן דְּכְתִיב עַבְדִּים יִט, [שם ח"ג ק"א ע"רע"מ], וְהַתְּחַלְתִּים אוֹתֵם לְבָנִים גּוֹ', לְעוֹלָם בְּהֵם תְּעַבְדוּ וְגו', פְּקוּדָא דָּא לְעוֹבֵד עַבְד כְּנַעֲנִי, דְּכְתִיב לְעוֹלָם בְּהֵם תְּעַבְדוּ, וְאִינוּן מַסְטָדָא דְּחֵם דְּגָלִי עֵרִין, דְּאִתְמַר עֲלֵיהּ אֱרֹד נִנְעֵן עַבְדִּים יִהְיֶה לְאַחִיו, אֲמַי עַבְד עַבְדִּים, אֵלָא עַבְד לְהַחֵא עַבְד עוֹלָם, דְּאִיהוּ עוֹלָם שֶׁל יוֹבֵל. [שם ח"ג ע"ב ע"ב], כְּמַעֲשָׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְכְמַעֲשָׂה אֶרֶץ כְּנַעַן, אֲמַר ר' יִצְחָק עוֹבָדָא דְּמִצְרַיִם פִּלְחִין לְשַׁפְחָה כְּמֵה דְּאוֹקִימָנָא, עוֹבָדָא דְּכַנְעֵן פִּלְחִין לְהַחֵא דְּאִיקָרִי שְׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר, וְעַל דָּא כְּתִיב אֱרֹד נִנְעֵן עַבְדִּים יִהְיֶה לְאַחִיו.

א. אֲבָל הַרְדָּקָא כְּתִב שֶׁהוּא כְּמוֹ מִזְרִיעַ זֶרַע דְּלַעֲלֵי (א' "א) ע"א מ"ש שם.

ב. פִּירוּשׁ עַבְד עוֹבֵד לְעַבְדִּים יִהְיֶה לְאַחִיו. אֲבָל הָאֵין עוֹרָא לֹא נִיחָא עַל בְּפִירוּשׁ זֶה מִשּׁוֹם דֹּא"ב הוּא לִיָּה לְמִימַר עַבְד הָעַבְדִּים וְכו', וְעַל עַבְד עַבְדִּים - טַעְמוֹ עַבְד כְּאֵדָם הָעַבְדִּים, וְלֹא הִיָּה עַבְד הָעַבְדִּים, הִיָּה עַבְד לְעַבְדִּים, וְהָעַד קִדֵּשׁ קִדְּשֵׁי בְּקִדֵּשׁ הַקִּדְּשִׁים ע"כ. וְזֹאת עַל דְּרִשׁ שְׁפִירָשׁ ב"ר יוֹקְהָל (שְׁמוֹת כ"ט ל"ו) וּבפ"י צו (ויקרא יח) קִדֵּשׁ קִדְּשִׁים כְּאֵדָם הַקִּדְּשִׁים, אֲבָל קוֹדֵשׁ הַקִּדְּשִׁים עַל קוֹדֵשׁ גְּדוֹלָה.

ג. וּבִשְׁם הַחַי' הָרִי"מ מוֹבָא, עַבְד עַבְדִּים יִהְיֶה לְאַחִיו, אֲפִילוּ בּוֹמֵן שְׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנֵה שֶׁל מִקּוֹם וְנִקְרָאִים עַבְדִּים יִהְיֶה נִנְעֵן עַבְד לָהֶם, וְזֹאת הִיא עַבְד אֲפִילוּ לְעַבְדִּים.

ד. כְּתִב הַשְּׁלִיחָה ח"ק מִסְכַּח סְפָחִים מִצֵּה עֲשִׂיָּה (כא) וְזִיל כִּי הַעֲבָדוֹת שְׂרָרָה הִיא, וּמַעֲלִיתִי הַגְּבוּהִים מִעַל הַגְּבוּהִים הִיא עַבְדִּי וְ, וּפִירֵשׁ בְּסִפְר מַעֲשֵׂה ה' בְּמֵה שֶׁנִּמְאָר אֱרֹד נִנְעֵן עַבְדִּים יִהְיֶה לְאַחִיו, דְּקִשָּׁה מִזֶּה הוּא עַבְד עַבְדִּים, אֵלָא הָעֵינִין שִׁיחֻה עַבְד לְיִשְׂרָאֵל הַנִּקְרָאִים עַבְדִּים.

ה. כִּיּוֹן הוּא דְרִשׁ הַתַּחַם סוֹפֵר וְזִיל וַיֹּאמֶר אֱרֹד נִנְעֵן עַבְדִּים יִהְיֶה לְאַחִיו, וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹקֵי שֶׁם וְיִהִי כְּנֵעַן עַבְד לָמוֹ, לִי דִּשְׁלִי"ק פְּעִמִּים עַבְד לָמוֹ, וְזֶה בְּפִעֵם הָרָאוּשׁוֹן אֲמַר עַבְד עַבְדִּים וְאִחִי"ב אֲמַר ר' קָרָא עַבְד, וְעוֹד עַבְד עַבְדִּים יִהְיֶה לְאַחִיו, הֵלֵא לֹא הִיָּה עַבְד לְאַחִיו אֵלָא לְבָנִי אֲבִיר וְכִבֵּר הָרָגִישׁ בּוֹה רִמּוֹנִין, וְלַפְעִיד נִגְד' וְזִמְנִים אֲמַר כֵּן, א' אִשְׁחִיו יִשְׂרָאֵל עַבְדִּים בְּמִצְרַיִם, אֵלָא הוּא כְּנֵעַן בְּבִחִי' עַבְד הָעוֹבֵד הַשְּׂדֵה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ עַד שִׁגְדֵל כְּמִשׁ מִדְרֹשׁ וְהִבְיָאוּ רַמְבַּ"ן ו' ס"ו, וְי"ד ח"ח, וְנִצָּח הִיָּה כְּנֵעַן עַבְד לְעַבְדִּיו שֶׁל מִצְרַיִם אִחִיו שֶׁל כְּנַעַן, שֶׁהִי יִשְׂרָאֵל הִיָּה עַבְדִּים אֵלָא בְּמִצְרַיִם, וְזֶה עַבְד עַבְדִּים יִהְיֶה לְאַחִיו מִצְרַיִם כִּי הוּא עַבְד לְעַבְדֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם, אִחִי"ב כְּשִׁינָא מִמִּצְרַיִם וְנִתְּלוֹ אֶרֶץ הַקְּדוּשָׁה וְנִתְּנוֹ הַכְּנַעֲנִי לָמוֹס עוֹבֵד וְגַם הַכְּנַעֲנִים הַנִּשְׁאָרִים נִתְּנוּ לְחֻטְבֵּי עֵצִים וְשׂוּאֵי מִים, עַל אוֹתוֹ הַזֶּמֶן בְּרוּךְ ה' אֱלֹקֵי שֶׁם שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ אֵל שֶׁנִּתְּנוּ בְּרִבִּים ע"כ בְּנֵי שֶׁם (ע"י גִּרְשִׁין מו), וְיִהִי כְּנֵעַן עַבְד לָמוֹ, וְעַל זֶמֶן בְּנֵי בֵּית שֵׁנִי ע"י מִלְכִּי פֶרַס בְּנֵי יִשָּׁה הִיָּה בְּהֵם גִּ'ל תְּמִינִים בְּרִבִּים ע"כ בְּנֵי שֵׁם וְשׂוּאֵי מִים מִקְבָּאֵר (עוֹרָא ח' כ), וְזֶהוּ יִשָּׁה מִקְבָּאֵר לִפְתֵּי לְפִירִים דְּאִתִּי מִפִּית וְשִׁחְטָא אֵלָא בְּשֵׁם בְּיָמֵי עוֹרָא וְיִהִי ג'ל כְּנֵעַן עַבְד לָמוֹ, וְעַל בֵּית הַשְּׁלִישִׁי לֹא הוּצָר לָמוֹר כִּי יִחְזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מְכַל לְשׁוֹנוֹת הַגּוֹיִם כְּנַעַן אִישׁ יְהוּדִי.

ו. פִּירוּשׁ, כְּנַעַן הוּא בְּחִיַת הַנֶּחֱשׁ, וּבְנַחֲשׁ כְּתִיב אֱרֹד אַתָּה מְכַל הַבְּהֵמָה, וְהַבְּהֵמָה הִיא עַבְדִּים לְאֵדָם הָרוֹכֵב עֲלֵיהֶם, אֲבָל הַנֶּחֱשׁ הוּא אֱרֹד לְמַטָּה מִמִּדְרַת בְּהֵמָה כִּי הוּלֵךְ עַל גִּחוֹנוֹ, לָכֵן נִקְרָא כְּנַעַן עַבְד עַבְדִּים.

תולדות אבותינו ורבותינו הקדושים זצ"ל

סיפר בנו של מו"ה שמואל יוסף דייטש מעיר נאמעני: רבינו האור מלא היה נוהג ליסוע ליום ז' אדר להילולא של הרה"ק ר"א מקאלוב, ובחזירתו לקאסאן עבר דרך עיר נאמעני ונשא ללילת לילה בבית אביו שדר שם, פ"א נכנס אביו אל רבינו על דבר בנו הילד הסובל ממחלת שלשול ממושך וכל התרופות שנתנו הרופאים לא הועילו, אמר לו רבינו אצלנו נוהג במחלה מעין זו למרות שמן על הטבור, אביו מילא אחר דבריו והמחלה נעצרה מיד, הדבר היה חידוש בעיני אנ"ש כי נתינת סגולות לא היתה דרכו של רבינו.

סיפר ר' דוד פלברבוים: בעירנו קאסאן היה דר בע"ב א' ר' מנחם קליין (המכונה קליין מעניוש), הוא היה נגיד בעמיו אחד מעשירי המדינה, היה איש מודרני ולא היה רגיל לבא אף לא לביהכנ"ס בימות החול ומה גם לבית מדרשו של רבינו, לקראת נישואי בתו לקח רבינו האור מלא ממנו הלואה לצרכי החתונה וכיו"ב, בהגיע מועד הפרעון עדיין לא היה בידי רבינו לפרוע את ההלוואה, ע"כ סידרו הגבאים ואנשי שלומו לרבינו נסיעה למדינת הונגריא לכמה שבועות בהם ישבות בערים שונות בקרב חסידיו ויהיה בידו לשלם את חובו. הדבר התפרסם ברחבי המדינה והכל שמחו וציפו לקראת בואו של רבינו שהיה אהוב ונערץ בפי כל, בבוקר יום חמישי בשבוע עיזר רבינו מתכונן לנסיעתו והקדים להתפלל שחזרת בבית המדרש ע"מ להגיע אל הרבנות, והנה לפתע נכנס מנחם קליין ביקש טו"ת והתפלל עם הציבור, כמובן שנתכבד בעליה ולאחריה ביקש מר' נטע הגבאי לעשות מי שבוך ולהפצת הכל נקב את נדבתו בסכום שרבינו חייב לו... תיכף בסיום התפלה פקד רבינו על הגבאים לצלצל לכל המקומות שהיה אמור לבוא אליהם ולהודיעם כי חזר בו מכל הנסיעה ולא יופיע בעירם כמדובר. המה נשתוממו על כך והחלו להפציר ברבינו שאחר כל ההכנות הגדולות לא יתכן לבטל את הנסיעה, אולם הוא באחת הלא כל מטרת נסיעתי היתה מפני החוב הרובץ עלי אך שכבר איני בעל חוב מה לי ליסוע.

סיפר מו"ה ר' יקותיאל ווייס נכד הגבאי ר' נטע בשם זקנו: לר' נטע היה אח ושמו ר' ישראל ז"ל שגר בעיר מישקאלץ, פעמים רבות הפציר באחיו ר' נטע שידבר על לב רבינו האור מלא שיזאל לבא על ש"ק לעיר הגדולה מישקאלץ כי בימים העם הדורשים לראות פניו, אבל כל בקשותיו לא נשאו פרי, רבינו כדרכו לא חייב נסיעות אלו, פעם אחת כשהיה רבינו מוטרד מעול הוצאות החצר והחזקת הישיבה נענה לבקשת ר' נטע והביע את הסכמתו לנסיעה, בד בבד החלו ההכנות של הגבאים וכן אנשי העיר מישקאלץ נכזבו לקבל את רבינו בשמחה. יום אחד התקבל בבית רבינו מכתב מר' ישראל אל אחיו ובו סיפר על ההכנות והתכונות בעיר ועל הפרסום בעיתונים לגלג המאורע וכיו"ב, בדרך מקרה נפל המכתב לידי רבינו, כשראה דבר העיתונים, מיד קרא לר' נטע והודיעו כי הנסיעה בטלה ומבוטלת באמרו 'איני קאמעדיאן' (איני מצוי בהצגה), כל ההפצרות וכו' וכו' לא נענו, אחת דיבר ולא נסע.

הרה"ח ר' יהושע גליק מראהאד היה רגיל לבא לעתים תכופות לקאסאן אל רבינו האור מלא, גם בשנים הקשות כששוטרי הונגריא הרשעים התנכלו לכל יהודי שנקרה בדרכם ולפעמים הפליאו בו מכותיהם, גם אז למנעו ר' יהושע לבא לקאסאן מרחק שלשים ק"מ מביטו, פ"א הגיע לש"ק רכוב על אופניו ועבר בשלום בלא פגע, במוצש"ק נכנס לקבל ברכת פרידה וביקש שיעלה זכרונו על לב רבינו שכאשר בא בשלום ישוב בשלום לביתו, השיב לו רבינו בגערך, מה אתה אומר, הכי כשיחזירי יוצא מביתו לדרך לבא אלי היתכן שלא אתן דעתי עליו מצאות ועד שובו בשלום לביתו.

הילובם בקודש

עובדות והנהגות מרביתנו הקדושים מקאסאן צוק"ל

תפילת שחרית [ח"ז]

נפילת אפים וקריאת התורה

לא. כשהיה [רבינו האור] מלוכש בטילת ותפילין כיסה כל ידיו עד אחר האצבעות עם הטילת, ונתן יד שמאלו תחת יד ימינו ונפל על יד ימינו במקום חבור הזרוע והקנה, וכשלא היה מלוכש בתפילין כגון בסליחות אז נפל רק על יד שמאל, ותמיד נפל על פניו דוקא בישיבה.

לב. בדרך כלל לא היה רבינו קם ממקומו עד וכפר על חטאתיו למען שמך אך לפעמים היה קם מיד אחר נפילת אפים (ולא בואנתו לא נדע מה נעשה).

לג. באלו הימים לא אמר תחנון יום ראשון ויום שישי כשבוע, אחר המולד קודם ראש חדש. וכן ביומא הדילולא של אבותיו רבוה"ק ושל אחיו, ועוד צדיקים מיוחדים זיע"א. ב'ז' אדר (ובשנה מעוברת אף באדר ראשון), מ"א אדר עד שיבסר באדר ומיום כ"ג אדר עד אחר שבועה ימי תשלומין דחג השבועות.

לד. נוסח אל ארך אפים וכו' לפני קריאת התורה אמר רק בנוסח אשכנז.

לה. בתדול כלל לא פתח רבינו בעצמו את הארון קודם קריאת התורה (רק בשבת שובה ובשבת הגדול, כשדרש לאחר תפילת שחרית, פתח הארון מיד לאחר הדרשה). גם ביום ראשון של יום טוב שבועות נהג רבינו בעצמו לפתוח הארון קודם קריאת התורה ואז העביר הפרוכת מצד ימין לצד שמאל.

לו. בשאר ימות השנה, אף כשרבינו בעצמו היה הש"ץ, פתח המשב"ק הארון (אף שהיה עדיין בחייו) ואזו הספר תורה בידו, ורבינו אמר הפסוקים ואחר כך נשק את הספר תורה, והמשב"ק הוליכו אל הבימה ורבינו הלך אחריו אל הבימה.

לז. כשלא היה רבינו הבעל קורא פתח הש"ץ בעצמו הארון והביאו דרך רבינו לנשקו ולא הלך רבינו אחריו אחר שנשקו. בנוסח בריך שמיא אמר: ותיבה לי בני דכרין דעבדין רעותין ומשלים משאלין דלכא וכו' לטב ולחיין קודם קריאת התורה ולא הוציאו הספר תורה מההיכל עד שסיים רבינו לומר בריך שמיא.

לח. לא אמרו בריך שמיא במנחה של תענית, במנחה של שבת ויום הכיפורים, ובתשעה באב שחרית ומנחה.